

Budapest,

Nagy-Budapest, Túlnagy-Budapest

GÖRE GÁBOR és a DUNA KIRÁLYNŐJE

Írta: FALUDY GYÖRGY

A kitünő, konzervatív angol író, Rebecca West, ki 1940-ben hosszan időzött Jugoszláviában, írta *Black Lamb and Gray Falcon* című könyvében — emlékezetből, de a lényegét idézem — a következőket: „Megdöbben-tem, mikor a Balkán szerény, de országaihoz méretezett fővárosai után az Alföld leírhatatlan szépségéből felmerült a ragyogó, irreális Budapest. Másnap, előkelő utcákon, árulkal zsúfolt üzletek, mélyen kirak-úvegek közt, ismét eszembe jutott, hogy e kártyavárnak, a történelem törvényeihez híven, össze kell dőlnie.“

Más idegenek, akik a 35 millió Ukránia Kievét, vagy Szófiát mérték össze Budapesttel, talán kevésbé próféta fogalmazásban, de ugyanezt mondták. A szórakozást kereső külföld persze elragadtatását fejezte ki és ebben egy véleményen volt a legtöbb budapestiével, kik beleszülettek vagy beleszoktak a helyzetbe. Nem vették észre, hogy parlamentünk pompája az angoléval vetekszik,

jóllehet országunkban a második világháború végéig eltelt 1950 esztendő alatt nyolc hónapig volt demokrácia.

Nem csodálkoztak, hogy, noha

„Bűnös“ Budapest?

A túlméretezett bürokrácia elcsatolt területeket kívánt magának vissza; a hadsereg expanziót követelt, hogy nélkülözhetetlenségét bebizonyítsa; az ipar része a csehszlovák fölényt látva, szomszédaink megsemmisítését óhajtotta.

Igy vált a főváros a revízió egyik eszközévé,

De akadtak, kik a fröcsök, pörköltök, kiskocsmák, a korzó és a léha élet eszabítását elkerülve, már akkor észrevették

a nyolemillió parasztszázhoz és nem túlságosan jelentős iparunkhoz ez az egy és negyed millió fővárosi politikai és gazdasági lehetlenség.

Ugyanezért rá kell mutatni egy nem kevésbé lényeges körülményre. Az ellenforradalom a „bűnös Budapest“ jelszavával vonult be negyedszázadig elkövetendő bűnei színhelyére. E demagógia nem szorul cáfolatra, hiszen tudományos intézetei, könyvtárai, színházai, iskolái, múzeumai révén Budapest hazánk kultúrközpontja. De a jelszó termékeny talajba hullt. Hiszen a vidéken csakugyan azért él kevés orvos, mivel a fővárosban jobb kereseti lehetőségek nyílnak; a falvakba azért nem vezették be a villanyt, mert a fővárosnak idegenforgalmi fénykorában kellett hajlongania és Budapest fejlődése a vidék mellözésével vált lehetségessé. Ezt a paraszt ösztönösen érezte és Budapesttől nem azért idegenkedett, mert annak munkássága haladottabb politikai véleményt képviselt, hanem mert sejtette, hogy a főváros az ő rovására élvez gazdasági és kulturális preferenciát.

Igy történt, hogy az egykori Buda az öröm és vigalom kacsalábon forgó várkastélyaként ragyogott a magasban, míg kötötte, évezredes lápként, bűzlött, pusgyborékkolt, fortyogott és pusztult az ország. Így esett meg,

hogy a magyar paraszt hazája fővárosában gyámoltalanul, idegenül, Göre Gábor-nak nézve sétált

és ugyanezért a főváros lakóiban ravasz kifosztására összeküldt kalmárokat és minden hájjal megkent politikai kökle-

Európa egyik legapróbb országa vagyunk és királyunk sincs, vagy csak felesben volt, *Várkastélyunk méreteiben messze maga mögött hagyja Versailles-t, a Louvret vagy a Fehér Házat.* Nem tartották túlzottnak fővárosunknak iparához vagy az országhoz képest aránytalan népességét, ahogy a Duna völgyében jelentős szerepet játszó hazánkat is a világ sarkpontjává túlozták. E nagyzási hóbortnak, míg egy tizenhat-, közvetve negyvenmillió birodalom állt Budapest mögött, legalább gazdasági alapja volt. De az ellenforradalom Trianon után folytatta a főváros expanzióját, mintha mi sem történt volna.

Akkora tisztviselőkart koncentrált a fővárosba, hogy Közép-Európát is elkormányozhatták volna;

Horthyék vezérkara nagyobb volt, mint az Egyesült Államoké, noha hadseregünk egymagában még egy kétszázkilométeres frontszakaszt se tudott tartani; végül pedig, nyersanyag híján is, egyes iparágak fejlődtek állami támogatással, melyek a tömegek számára megfizethetetlen árut gyártottak és északi szomszédunk ellen vámháborúba kergették az országot.

reket látott. Így váltunk tanúvá amaz öt földrészen páratlan fenoménnek, hogy *irodalmunk — és részben politikai gondolkodásunk is — két ellenséges táborra oszlott, mintha külön bolygón élnének.* Az egyik a várost tartja a kultúra egyetlen forrásának, a kávéházat az univerzum tetejének és a parasztot reakciónak véli, noha büszkén vallja, hogy a faluba még lábát se tette be; a másik romantikusan idealizálja a parasztot, futóhomokra építendő az állam épületét, és csaknem trágyadombot rakna a Szabadság-tér közepére.

A parasztság fővárosa

Éppen minap jelent meg a világ egyik legnagyobb szaktekin-télyének, Lewis Mumfordnak a nagyvárosok jövőjéről szóló könyve. Mumford, ki biológiát, szociológiát és történelmet alkalmaz és idomít modern építészet-hez, azt véli, hogy

a nagyvárosok pusztulásának főoka az energia, a vitalitás monopolizálása,

mellyel környezetüket előbb fel-szíppantják magukba, aztán pedig elkülönülnek tőle és a kulturális célnak, melyért felépültek, nem tudnak eleget tenni. Ezért részleges decentralizációt, mindenekelőtt azonban tervezést ajánl, mint ahogy ezt a világ jelentős országaiban már régesrég teszik. Mi sem volna hasznosabb tehát, mint hogy szaktudósok iparunk várható kapacitásától állami, városi és magánalkalmazottaink szükséges számából, kulturális, tudományos és kereskedelmi szükségleteinkből és az ország teherbírásiának ellenpróbájából kiszámítsák Budapest jövődjé nagyságát,

ami körülbelül öt- és hétszáz-ezer lélek közt mozog.

Mi sem volna böleőbb, mint Budapestet éppen ennyi ember számára felépíteni, mert hiszen a felesleg e tervezés nélkül is éhenhal, vagy vidékre költözik. Ugyanezért Szeged és Debrecen mellé nyolc-tíz meglévő, az ország területén lehetőleg jól elosztott városunkat vagy százezressé kellene felépíteni és iparunk, adminisztrációnk s kultúr-intézményeink egy részét odatelepítve, Budapest feleslegét el-

Mindez elmondhatatlanul nevet-séges lenne, ha nem volna tragikus szomorú. Mert hiszen nem kétes, hogy kettéhasadt irodalmunkat összekovácsolni, a város és a falu antagonizmusát elsímítani, politikai romantikánkból kigyógyulni talpraállásunk nélkülözhetetlen előfeltétele. E helyett még mindig kísért, ami a tizenkilencedik század burzsoázijának öngyilkos göggyéből és a földgyökerességéből felbőfög bennünk.

Természetes, hogy a háború, a közlekedés leromlása és az új államrend kialakulása Magyarországot szükségyszerűen megint Pestre centralizálta és ha volt is néhány komoly s hasznos intézkedés az ellenkező irányban, átfogó tervezés még nem történt. Mikor külföldön hallgattam a magyar rádióban, hogy „Budapestet szebbé és nagyobbá akarjuk felépíteni, mint valaha volt“, megdöbbenem. Reméltem, hogy csakugyan szebbé sikerül:

koporsó alakú, egészségtelen udvarok, gangok, cseléd-lépcsők nélkül és fennhéjázó portáljait díszítő cirádái, malter-Vénuszai és egyéb ocsmányságai híjával,

naposabbnak, kertesebbnek, higiénikusabbnak és vidámabbnak. De mentesen meg bennünket a jószág, hogy még egyszer olyan nagy legyen, amilyen volt. Egyrészt aligha kétes, hogy ekkora fővárost elszegényedett országunk nem bír el; másrészt demokrátiánk országban az anyagi és kultúrjavak egy helyre való központosítása nemcsak a demokrácia elvével áll ellentétben, de a vidéki reakciót gyarapítva, praktikusán árt a demokráciának; végül pedig a város-falu ellentétet automatikusan szítva, ily főváros szükségyszerűen visszfejje válik, míg maga is az ellenforradalom álmaikat kezdi szövögetni.

kellene osztani közöttük. Így szervező és rendszeresen, népvándorlás és különösebb nyomorúság nélkül válhatnánk részeseivé a folyamatnak, mely nyugaton régebben, Oroszországban pedig a nagy forradalom után

tervezszerűen következett be és nálunk is bekövetkezik, akár készülünk rá, akár nem.

E folyamat jelentősebb vidéki kultúrközpontokat teremt, autobusszal húsz-harminc kilométeres körzetben a falvakhoz kapcsolja őket és ezáltal lassan létrejön a közeledés, nivellálódás és kulturális fejlődés, melyet a feudális-kapitalistából demokratsocialistává váló társadalom egy vagy két nemzedék alatt megkövetel. Régi Szent István- napokon gondoltam a messze jövődjé, mikor a nyugati és álnyugati főváros utcáit elöntötték a parasztok, oly idegenül, mintha csakugyan mongolok lennének, ahogy a kávéházakból kikukucskálóknak tűnhettek és Budapestre Ulan-Bator, avagy Urga atmoszféráját varázsolták. Messze vízióként jutott akkoriban eszembe, hogy egyszer ez ijesztő ellentétnek is vége lesz. a paraszt a városban elégti ki kultúrigenyit, annak civilizációját átveszi, megszokja és hozzáédesedik, míg a város, lakóinak számában megkisebbedve, de lényegében megerősödve, olyan lesz, amilyennek lennie kell: a Duna olyan gyakran ringyóvá süllyedt Király-nője helyett egy szabad és dolgozó parasztszázad szabad, szép, kulturált és józan fővárosa.

Budapestre vonatkozó újságcikkek		Szerző: Faludy György		Cím: Nagy Budapest - Túlnagy Budapest	
Forrás:	Köztársaság	Idő:	1946. jún. 22.	Helyszám:	
(Hely)		(Idő)		(Köt. v. fiz.)	
				(Oldal)	
					Osztályozás
					725.091
					1946

Budapest székesfőváros házi nyomdája 1941 - 9086